

821.1634.4:398.8

rad primljen: 23. 10. 2017.

rad prihvaćen: 5. 12. 2017.

IZVORNI NAUČNI RAD

IVANA TOMIĆ

viša stručna saradnica, MA
Institut za jezik Univerziteta u Sarajevu
Hasana Kikića 12, Sarajevo, BiH
ivana.tomic@izj.unsa.ba

STRUKTURA EPSKE POETSKE FORMULE U KOLOKACIJAMA S LEKSEMAMA *KNJIGA*, *KULA* I *KONJ* U ODABRANIM PJESMAMA IZ ZBIRKE KOSTE HÖRMANNA

Sažetak: Dosadašnji radovi u vezi s ovom problematikom ukazivali su na neke opće principe i suštinske tehnike koje su u vezi s načinom na koji epski pjevač izgrađuje svoje stihove od deset slogova, tzv. deseterac. Naš cilj u ovom radu jeste da odredimo neke principe u generiranju epske poetske formule te uočimo na koji način se ona ostvaruje s metričkog, stilskog i leksičko-semantičkog aspekta, odnosno šta je to što uvjetuje epsku poetsku formulu – je li njena pozicija unutar stiha pod utjecajem metra, da li je došlo do neobičnog preplitanja reda riječi unutar stiha ili razbijanja sintagmi i sl., što se smatra stilskom uvjetovanošću u realizaciji, te naposljetku da li dolazi do djelomične ili globalne transpozicije značenja riječi, što se odnosi na leksičko-semantičku domenu, koja ujedno predstavlja treći važan aspekt u promatranju problematike epske poetske formule. Cilj nam je pristupiti strukturi formula, njihovoj poziciji unutar stiha. Ekscerpirat će se frekventnije formule, tj. primjeri modela s upotrebom leksema bez kojih jedna epska pjesma ne može egzistirati. U ovom istraživanju provjera epske poetske formule ekscerpirana je u kolokaciji leksema vezanih za oznaku *knjige*, *kule* i *konja* te drugi elementi tipova sadržinskog nivoa formulativnosti koje narodni pjevači u svom stvaralaštvu preferiraju. Cilj nam je temeljito ispitati strukturu epskih poetskih formula čiji su integrirani dio navedene lekseme, njihov položaj u polustihovima te funkciju u građenju deseterca.

Ključne riječi: epika, Kosta Hörmann, struktura, epska formula, kolokacija.

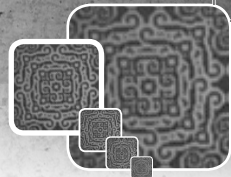
1. Dosadašnja istraživanja u vezi s problematikom epskih formula

S obzirom na uvid u dosadašnja istraživanja u vezi s problematikom epskih formula vrijedi istaći članak Lejle Nakaš (2005), u kojem se ukazuje na poetsku gramatiku usmenog pjesništva, elemente epske poetske gramatike uvjetovane potrebom za metričkim skladom, zatim rad “Utjecaj usmene epske formule na jezički izraz sevdalinke” Alena Kalajdžije u kome su opisane jezičke strukture “uvjetovane epskom formulom, odnosno gramatikom poetskog teksta” (Kalajdžija 2010: 289). Fokus u radu stavljen je na “(...) postojanje zajedničkih jezičkih elemenata u svim oblicima usmenoga poetskog stvaralaštva na bosanskom jeziku: epskoj, lirskoj i epsko-lirskoj pjesmi, koji impliciraju i neka druga, pa i nelingvistička zapažanja u vezi s ovom pojavom”. Također, spomenut ćemo i članak Tarika Ćušića “Epska formula kao instrument čuvanja orijentalizama u bosanskom jeziku” koji polazi od toga “(...) da se orijentalizmi na južnoslavenskom prostoru javljaju po dolasku Osmanlija, odnosno u isto vrijeme kad se bošnjačko usmeno pjesništvo počinje razvijati, a kako je epsko pjesništvo zasnovano na epskoj formuli, tako su u strukturu epskih formula bile inkorporirane orijentalne leksičke jedinice, koje su se, prema definiciji epske formule, ponavljale i na taj način prenosile iz jedne u drugu generaciju, tj. očuvale u širokoj rasprostranjenosti do danas” Ćušić (2015: 7).¹

2. Teorija epske poetske formule i neki strukturni obrasci

“Jezički izraz epike predstavlja predstandardni idiom čiji je prvorzredni značaj u tome što je predstavljao narodni oblik književnojezičkoga stvaralaštva usmenoga tipa koji je omogućio, pored organskog idioma, procese standardizacije bosanskog jezika” (Kalajdžija 2011: 222). “Istraživanje posebnosti jezičkog izraza bošnjačke usmene epike

¹ Za detaljniji uvid u stručnu literaturu vidjeti Hunjak Đurđica 1976: 11–22.

treba da ukaže na pravce ujednačavanja novoštokavštine i zapadnijih, arhaičnijih crta. Jezičke crte koje imaju udio u tom ujednačavanju počinju funkcionirati kao poetizmi, tj. prihvataju se kao epski jezički manir ili signal po kojem se prepoznaje epska umjetnina” (Nakaš 2005: 115).

Naime, temeljno pitanje teorije usmene poezije jeste problem definiranja formule. “Savremena folkloristika formulu definiše kao dinamičku i stvaralačku komponentu usmene književnosti na sadržinskom i strukturnom planu”.² Kao što nam je poznato, fenomen epske formule definirao je M. Parry, koji ju je odredio kao određen skup riječi koji se skoro pa uvijek upotrebljava pod identičnim metričkim obrascima. Naime, svrha uvođenja epskih formula, kako smatra Perry, leži u zamisli da se izrazi neka suština, neka izrazito važna ideja (up. Ćušić 2015: 9). Kalajdžija (2010: 291–292) smatra da se epska formula “(...) može interpretirati kao konkretna usmena poetska realizacija jezika objedinjena metričko-muzičkim, stilskim i značenjskim elementima koji se direktno ispoljavaju na planu strukturiranja samoga jezičkog izraza”. Dalje kaže: “Očito je da metrički aspekt ima presudnu ulogu u primarnom oblikovanju formule, dok preostali elementi u skladu s određenim stilskim i semantičkim relacijama dodatno zaokružuju fizionomiju usmene pjesme prema konačnom uobličavanju postupka izvođenja, prenošenja i pamćenja” (Kalajdžija 2010: 291–292). U postupku razrađivanja teorije usmene formule Lord je istaknuo važnost metrike i muzike, a osim ovih elemenata u strukturiranju epske formule Lord zaključuje da red riječi skoro pa nikad nije identičan ukoliko se pravi paralela sa svakodnevnim govorom, glagoli mogu da dolaze na neuobičajena mjesta, može da dođe do izostavljanja pomoćnih glagola, može da dođe do čudnovatog načina upotrebe padeža i sl. (cit. prema Kalajdžija 2010: 291).

Proces usvajanja formula odvija se na jedinstven i specifičan način. Naime, pjevači, nalazeći se u ulozi slušatelja, počinju polako učiti

² Up. “Ko je definisao pojam formule u usmenoj književnosti i kako glasi ta definicija?” na: <https://www.scribd.com/doc/146049959/Skripta-iz-narodne-knji%C5%BEEvnosti>, preuzeto 24. 11. 2017.

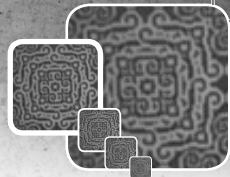
formule te na taj način one postaju stvaralačkim domenom njihova pjevanja. “Te formule, koje epski pjevač preuzima od drugih pjevača dok uči svoje umijeće, uspostavljaju metričke, ritmičke, sintaktičke i stilističke obrasce koji daju posebnu boju epskom stilu, i to ne samo u primarnom već i u sekundarnom epu. U isto vrijeme one su pomogle pjevaču da s većom lakoćom improvizira pjesmu, tj. da je sastavlja u istom trenutku u kojem je kazuje svojim slušateljima” (Lešić 2005: 409–410). Lord kaže: “Pjevač prirodno sastavlja pjesmu u oblicima koje zatiče u svojoj tradiciji, i to čini nesvjesno, i često vrlo brzo, onako kao što čovjek govori svojim jezikom” (up. prema Lešić 2005: 409–410). Međutim, također “(...) on svoju pjesmu dotjeruje – nije to samo čista improvizacija ni trenutno nadahnuće, ni šablon koji se lako ispunjava. Narodni pjevač se trudi da svoju misao što ljepše oblikuje, naravno, u maniru epskom, tradicionalnom, što je, zapravo, specifičan i određen stil” (Hunjak 1976: 8).

On može ponavljati cijele stihove³ ili samo polustihove prvog ili drugog dijela određenog stiha: do daidže | **Kovačević-Rama** (MLVP⁴: 259⁵), Moj daidža, | **Kovačević Ramo** (MLVP 34: 260); Vodite ih | u **Kunar-planinu** (MLVP 170: 264), pa ih eto | pod **Kunar-planinu** (MLVP 26: 259), a ja bijah | u **Kunar-planini** (MLVP 69: 261). U trenutku kada se određena formula nauči, onda se pjevač upušta u drugu fazu njezina proklamovanja u smislu da se sada podliježe i teži ka djelomičnom mijenjanju njezine strukture: neka vidi | šta mu **knjiga piše** (ĐAIVJ: 80) / Kad vidje | što mu **knjiga kaže**, tj. stvaranju novih obrazaca – modela na osnovu postojećeg i/ili postojećih modela:

³ U našoj građi nisu potvrđeni primjeri u kojima su ponovljeni cijeli stihovi. Vidjeti: Ćušić 2015: 11.

⁴ Slova u zagradi odnose se na naziv pjesme, svako početno slovo je oznaka za svaku narednu riječ, npr. M – *Muja*, L – *liječe*, V – *vile*, P – *planinkinje* i dalje u tekstu bilježiti će se na ovakav način. Isto se odnosi i na ostale pjesme iz zbirke Koste Hörmanna *Narodne pjesme Bošnjaka u Bosni i Hercegovini* (2001) iz kojih je vađena građa. Iz navedene zbirke za analizu su uzete sljedeće pjesme: *Gazi Husrev-beg vodi svatove u Stambol* (GHBVSUS: 1), *Đerzelez Alija i Vuk Jajčanin* (ĐAIVJ: 75), *Svatovsko groblje na Koritima* (SGNK: 103), *Mustaj-beg Lički oženi Kumalić Nuhana* (MLOKN: 155), *Filip Madžarin i Gojeni Halil* (FMIGH: 206), *Muja liječe vile planinkinje* (MLVP: 259).

⁵ Broj u zagradi odnosi se na broj stranice na kojoj je evidentirana pojava.

Kad napravi | **knjigu na koljenu** (MLOKN: 162), beže **knjigu | na koljenu** piše (MLOKN: 164). Onda dolazi do novog uspostavljanja redosljeda formula i njihovih novih kombinacija.

Prema Schmausu formule bi se trebale uvrstiti u “širi pojam metričko-sintaktičkog modela, kao posebni i ekstremni primjer, jer se i one katkada temelje na određenome modelu koji se može realizirati na raznolike načine” (cit. prema Zidar 2016: 22). Određene gramatičke oblike i sintaktičke konstrukcije u skladu sa zahtjevima metra, kao što su npr. upotreba vokativa jednine muškog roda za nominativ jednine u desetercu⁶ ili genitiv jednine muškog roda umjesto akuzativa za neživa bića, Schmaus naziva metričkosintaktički model i razlikuje ga od formule u užem smislu (cit. prema Zidar 2016: 22). Postoje različiti tipovi formula. Tako, recimo, veliku ulogu u gradnji epske formule imaju epiteti: Stiže njega | knjiga **šarovita** (SGNK: 103); Pašunica | **sitnu** knjigu piše (GHBVSUS: 6); **b’jelu** knjigu na koljenu piše (MLOKN: 161) i sl. Zanimljivi su i drugi tipovi epskih formula, a čija je uloga popunjavanje dijelova stihova između krajeva i pauze u stihu: Valja **knjigu | na Udbinu** sn’jeti (MLOKN: 163); Ova **knjiga | nije od mejdana** (GHBVSUS: 7) itd. U epskom pjesništvu mogu se uočiti ponavljanja, međutim M. Perry smatra da ne mora značiti da je u pitanju prisustvo neke formule. Da bi formula postojala, po Perryju, ona se mora uklapati u sistem koji treba ispuniti određene uslove kao što su ekonomičnost i potpunost (up. Dukat 1988: 125). Vojislav Đurić smatra kako ponavljanje ima određenu ulogu s obzirom na to da se na taj način ulančavaju gotove konstrukcije, ali s druge strane one i nemaju jednake vrijednosti jer ponekad mogu izazvati monotoniju u situacijama ako se identičan govor uvijek iznova i iznova ponavlja. Zbog toga, smatra autor, neophodno je ubaciti neku novu riječ kako bi se izbjegla ovakva nepoželjna mogućnost (cit. prema Zidar 2016: 22). Ovakvi tipovi primjera koji ne podrazumijevaju nužno spoj dvije punoznačne riječi, tj. određene tipove sintagmi, potvrđeni su i u

⁶ “Tako je za epski deseterac karakteristična tzv. kvantitativna klauzula, tj. dužina pretposljednog sloga, što neki tumači tog stiha dovode u vezu s guslarskim načinom pjevanja i karakterističnim duženjem glasa pri kraju stiha, dok drugi u tome vide trag starog indoevropskog stiha.” (Lešić 2005: 227–228)

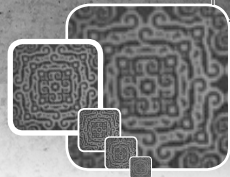
našem korpusu: **Eto knjiga** | Popržen-Mujaga (MLOKN: 165), **Eto knjiga** | Zenković Alaga (MLOKN: 165).

3. Epske formule kreirane na temelju obrasca drugih formula

3.1. Modeli epske formule u kolokaciji s leksemom *knjiga*

“Riječ *knjiga* ima dva glavna značenja: 1. *lat* liber, *njem.* Buch, 2. *lat.* epistola, *njem.* Brief. U obadva (sic!) je ta značenja upotrebljavaju i narodne pjesme. Pisanje *knjiga* u njima isto je takav ‘locus communis’ kao što je npr. *pijenje vina, jahanje konja, bratimljenje* i dr.” (Maretić 1966: 323). Stajući je izraz za pisanje *knjiga* u našoj epici da se pišu na koljenu (Maretić 1966: 324). Ovaj izraz je potpuno realan jer u srednjovječnim ilustriranim rukopisima dosta se često nalazi figura pisara koji sjedi na klupčici ili na stolici pred stolom; na stolu je ono što mu treba za pisanje (mastilo, šestar i dr.), ali papir ili pergament drži pisar lijevom rukom na koljenu, a desnom drži pero i njime piše (Maretić 1966: 324). Ovakvi primjeri potvrđeni su i u našem korpusu. Dvosložni oblik imenice – *knjigu* – u akuzativu jednine zauzima poziciju početka drugog polustiha (1)⁷ ili pak kraja prvog polustiha s prijedlogom *na* koji zauzima poziciju drugog stiha zajedno s trosložnim oblikom imenice u lokativu jednine (2), (3). Može se govoriti o finalnom (1) i medijalnom položaju ovih formula (2), (3). Kako primjeri pokazuju, riječ je o dva modela formule – jedna je građena prema obrascu da u prvom polustihu imamo trosložni oblik glagola – *napravi* (1), u drugom primjeru imamo dvosložni oblik imenice – *beže* – u vokativu koji je ovdje metrički uvjetovan (2) te u drugom polustihu drugog primjera dvosložni oblik glagola – *piše* (2), zatim pridjev, tj. uvriježeni epitet – *b’jelu* – u kojem je došlo do redukcije vokala *i* zbog pojavljivanja sloga u akuzativu jednine (3). Što se tiče

⁷ Broj u zagradi odnosi se na broj ekscerpiranog primjera.

leksičko-semantičke domene, može se reći da nije došlo do transpozicije značenja niti jedne riječi u konstrukciji.⁸

Model *dvosložni oblik imenice + jednosložni oblik prijedloga + trosložni oblik imenice*:

(1) Kad napravi knjigu na koljenu (MLOKN: 162)	[1-3 2-1-3]
(2) beže knjigu na koljenu piše (MLOKN: 164)	[2-2 1-3-2]
(3) b'jelu knjigu na koljenu piše (MLOKN: 161)	[2-2 1-3-2]

Formula čiji je integrirani dio dvosložna imenica *knjiga* zauzima poziciju prvog mjesta drugog polustiha odmah nakon pauze te zajedno s četverosložnim oblikom glagola *dopanula* gradi drugi polustih od šest slogova, tzv. šesterac (1). Kada su u pitanju glagolske vrste, oblici glagolskog pridjeva radnog s osnovom *-nu-* imaju infinitiv po I i po III vrsti, a prezent samo po III vrsti. Oblici s proširenom osnovom karakteristična su osobina jezika narodne poezije (up. Kuna 1978: 23–24).

Model *dvosložni oblik imenice + četverosložni oblik glagola*:

(1) Kad je caru knjiga dopanula ⁹ (FMIGH: 210)	[1-1-2 2-4]

Međutim, primjetne su određene izmjene koje ne narušavaju strukturu postojeće formule, a one se obično ogledaju u zamjenjivanju jednog četverosložnog glagola drugim oblicima četverosložnih glagola tipa: *načiniti*, *objesiti*, *nakititi*, *povratiti*, *pregledati*, *prihvatiti* (2–9),

⁸ Objašnjenja natuknica davat će se tamo gdje je nužno, tj. tamo gdje je došlo do transpozicije značenja. Neće se davati objašnjenja za natuknice koje zadržavaju svoje primarno značenje – npr. značenje lekseme *knjiga* u konstrukciji Kad napravi | **knjigu na koljenu** (MLOKN: 162) koja podrazumijeva više listova s tekstom ili s tekstom i slikama povezanih zajedničkim hrptom koji su namijenjeni da kao cjelina služe čitanju ili proučavanju, ili značenje lekseme *koljeno* koje također zadržava primarno značenje, tj. zglobov noge čovjeka što spaja bedrenu kost s potkoljениčnom kosti. Isto važi i za metrička i stilistička obilježja – tako su pojedine formule metrički i/ili stilistički uvjetovane. Za sva objašnjenja natuknica up. <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>, preuzeto 29. 11. 2017.

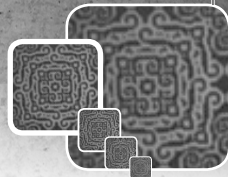
⁹ Vidjeti *dopasti šaka* – pripasti, pasti pod nečiju vlast.

koji su uvijek u kombinaciji s dvosložnim oblikom imenice *knjiga*¹⁰ – ona se nalazi u akuzativu jednine (2–9), za razliku od prethodnog primjera (1) u kome se pojavljuje u nominativu jednine. S druge strane, zanimljivim nam se čini promatrati konstrukciju prvih polustihova od četiri sloga (2–9). Naime, oni su različito građeni – kako bi se dobio polustih od četiri sloga, a u ispunjavanju funkcije deseterca u kombinaciji s drugim polustihom od šest slogova, pjevač pribjegava obično četverosložnoj imenici tipa *pašinica* (2), vezniku *pa* i enklitičkom obliku pomoćnog glagola *htjeti* 1. l. jd. i lične zamjenice za 2. lice jd. u dativu *ti* – *tebi* (3), enklitičkog oblika prezenta pomoćnog glagola *biti* od *jesam* 3. l. jd. i pokazne zamjenice *takva* u dativu jednine u kojoj je naravno došlo do redukcije sonanta *v* radi potreba sloga (4), kombinaciji prijedloga *na* i dvosložne imenice *grlo* u akuzativu jednine i enklitičkog oblika lične zamjenice za 3. l. jd. *njoj* – *joj* (5), kombinaciji vremenskog priloga *tad*, enklitičkog oblika prezenta pomoćnog glagola *biti* od *jesam* 3. l. jd. i dvosložnog hipokoristika *Hanka* u nominativu jednine (6), kombinaciji veznika *i* s dvosložnom imenicom *mater* koja zbog gramatičkog nastavka *i* u dativu ima jedan slog više (7), prilog *kad* (8), (9) i enklitički oblik prezenta pomoćnog glagola *biti* od *jesam* 3. l. jd. s vokativom imenice *beže* u dvosložnom obliku (8) te kombinacija dvosložne imenice *vezir* nominativa jednine (9):

(2) Pašinica knjigu načinila (GHBVSUS: 6)	[4 2–4]
(3) pa ću tebi knjigu načiniti ¹¹ (ĐAIVJ: 75)	[1–1–2 2–4]
(4) Pa je taku knjigu načinila (ĐAIVJ: 80)	[1–1–2 2–4]

¹⁰ U građi je također potvrđen samo jedan primjer u kojem se dvosložna imenica *knjiga* pojavljuje u akuzativu množine: Kad je beže | **knjige otpravio** (MLOKN: 166). Valja, naime, znati da je u starije doba našega jezika (do kraja XVIII vijeka) riječ “knjiga” bila tzv. “plurale tantum” (kao npr. gusle, novine, vrata itd.) jer se mislilo nekoliko ili mnogo listova hartije zajedno sašivena i svezane. Trag toj porabi riječi “knjiga” sačuvala su narodne pjesme, kad govore o “carostavnijem” (starostavnijem, staroslavnijem) knjigama (Maretić 1966: 322–323).

¹¹ Nema značenje “napraviti, učiniti, izraditi” već “ispisati slovima, sastaviti tekst”, tj. “napisati”. Glagol *činiti* upotrebljava se u konstrukciji: imenica + glagol *činiti*. Stilski je obilježen s obzirom na to da predstavlja prepoznatljivu, tipsku konstrukciju koja je inače svojstvena narodnim pjesmama. S druge strane, podređen je zahtjevima metrike – (na)činiti.

(5) na grlo joj knjigu objesila ¹² (ĐAIVJ: 80)	[1-2-1 2-4]
(6) tad je Hanka knjigu nakitila ¹³ (SGNK: 105)	[1-1-2 2-4]
(7) i materi knjigu povratila (SGNK: 105)	[1-3 2-4]
(8) kad je beže knjigu pregledao (MLOKN: 163)	[1-1-2 2-4]
(9) Kad je vezir knjigu prihvatio (FMIGH: 218)	[1-1-2 2-4]

Dvosložna imenica *knjiga* dolazi u nominativu jednine s dvosložnim oblikom glagola *piše* / *kaže* (1-2). Konstrukcija zauzima poziciju drugog polustiha. Riječ je o kolokacijskom odnosu *knjiga piše* / *kaže* u kojem glagol *pisati* ima transponirano značenje, tj. nema značenje “bilježiti na papiru, obraćati se pismeno, pismom se javljati nekome” i sl., već više upućuje na obznanjivanje, upoznavanje pa shodno tome otuda i upotreba glagola *kazati*.

Model *dvosložni oblik imenice* + *dvosložni oblik glagola*:

(1) neka vidi šta mu knjiga piše (ĐAIVJ: 80)	[2-2 1-1-2-2]
(2) Kad vidje što mu knjiga kaže (MLOKN: 162)	[1-2-1 1-2-2]

Čestice *eto* / *evo* obično se koriste za pokazivanje čega što je blizu onoga kome se govori, odnosno za ukazivanje ili pokazivanje na nešto što je uočeno bilo gdje. Obično je čestica *evo* vrlo frekventna u frazeološkim izrazima tipa *evo moje glave*¹⁴ – kad se neko kladi u svoju glavu da je siguran u neku izrečenu tvrdnju ili iskaz ili *evo (moje) ruke*¹⁵ – uz gestu pri pozdravu, zaključivanju pogodbe, kad se na što pristaje. Međutim, čestica češće dolazi uz genitiv, a u našim ekscerpiranim primjerima dvosložna imenica *knjiga* je u nominativu jednine (1-6). Čestice *eto* / *evo* zajedno s dvosložnom imenicom *knjiga* zauzimaju poziciju prvog polustiha od četiri sloga (1-6), dok su drugi polustihovi od šest slogova konstruirani na različite načine, a najčešće pjevač navodi etnik + pridjev – *Kotara ravna* (1), titula + prezime ili

¹² Ima značenje “izložiti nešto tako da visi i bude uočljivo”.

¹³ Ima značenje “ukrašavati, čini nešto sadržinski bogatijim”.

¹⁴ <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>, preuzeto 24. 11. 2017.

¹⁵ Isto

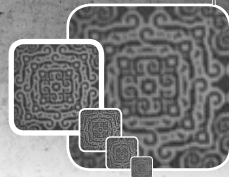
ime – *paša Atlagiću* (2), *paša Rodosliću* (3), *buljugbašo Mujo* (6) te prezime + ime – *Popržen-Mujaga* (4), *Zenković Alaga* (5).

Model *čestica evo / eto + dvosložna imenica*:

(1) Evo knjiga sa Kotara ravna (MLOKN: 164)	[2–2 1–3–2]
(2) Eto knjiga , paša Atlagiću (MLOKN: 164)	[2–2 2–4]
(3) Eto knjiga paša Rodosliću (MLOKN: 165)	[2–2 2–4]
(4) Eto knjiga Popržen-Mujaga (MLOKN: 165)	[2–2 3–3]
(5) Eto knjiga Zenković Alaga (MLOKN: 165)	[2–2 3–3]
(6) Eto knjiga , buljugbašo Mujo (MLOKN: 165)	[2–2 4–2]

Konstrukcija poetske formule jeste i model čiji prvi polustih od četiri sloga čine neki dvosložni oblici glagola tipa: nositi – *nosi*, dati – *podaj*, kazati – *kazuj*, gledati – *gleda*, uzeti – *uze* i sl., koji zajedno s dvosložnim oblikom imenice *knjiga* u akuzativu jednine popunjavaju formulu (1–7). Još jedna promjena uočena u prvom polustihu, pored smjene glagola, odnosi se na zamjenu mjesta dvosložnog oblika imenice i dvosložnog oblika glagola – *Gleda knjigu* (4) / *Knjigu gleda* (7), *Uze knjigu* (5) / *Knjigu uze* (6). Drugi polustih od šest slogova čini kombinacija oblika dvosložnih titula – zvanja – *gazi* (2), *beže* (4–5) – vokativ umjesto nominativa s ličnim dvosložnim oblikom imena – *Husrev* (4), *Mustaj* (5) ili pridjeva – *Lički* (3), kombinacija dvosložnog oblika priloga – *pravo* + prijedloga *u* + trosložnog oblika toponima – *Sarajvo* (1), dvosložni oblik pridjeva – *šahin* + četverosložni oblik imenice – *pašinica* (6) ili dvosložni oblik titule u vokativu – *beže* + prijedlog *u* + dvosložni oblik imenice – *begluk* u lokativu (7)¹⁶.

¹⁶ U narednim primjerima neće se davati kompletan uvid, tj. opis konstrukcija cjelokupnih stihova, već samo dijelova stiha koji se isključivo odnosi na konstrukciju riječi koje obrazuju formulu, s obzirom na opsežnost rada, ali i dosadašnjeg uvida u konstrukciju stihova koja se manje-više ponavlja.

Model *dvosložni oblik glagola + dvosložni oblik imenice*:

(1) Nosi knjigu pravo u Sarajvo (GHBVSUS: 6)	[2-2 2-1-3]
(2) Podaj knjigu gazi Husrev-begu (GHBVSUS: 6)	[2-2 2-2-2]
(3) Kazuj knjigu , Lički Mustaj-beže (MLOKN: 163)	[2-2 2-2-2]
(4) Gleda knjigu beže Husrev-beže (GHBVSUS: 6)	[2-2 2-2-2]
(5) Uze knjigu beže Mustaj-beže (MLOKN: 163)	[2-2 2-2-2]
(6) Knjigu uze Šahin-pašinica (GHBVSUS: 4)	[2-2 2-4]
(7) Knjigu gleda beže u begluku (MLOKN: 163)	[2-2 2-1-3]

Ekscerpriani primjeri pokazuju da je ovaj model prilično zastupljen te da se formalno gledano razlikuje samo u pogledu pozicije koju zauzima u stihu. Tako dvosložni oblik imenice *knjiga* zauzima poziciju kraja prvog polustiha, nakon čega dolazi pauza, poslije koje dolazi četverosložni oblik pridjeva *šarovita* koji zauzima prvo mjesto drugog polustiha. Imenica i pridjev su u nominativu jednine (1-2). Dvosložni oblik imenica *knjiga* i četverosložni oblik pridjeva *šarovita* popunjavaju drugi polustih od šest slogova. Imenica i pridjev pojavljuju se u različitim padežima, i to u nominativu jednine – *knjiga šarovita* (3), akuzativu jednine – *knjigu šarovitu* (5) te genitivu jednine – *knjige šarovite* (6). Epitet *šarovita* ima transponirano značenje, ne odnosi se na nešto što je raznobojno, tj. nešto što se sastoji od više boja, već na mnogostrukost, tj. nešto što je sastavljeno od raznovrsnih sastojaka – što je bogato raznovrsnim sadržajem.

Model *dvosložni oblik imenice + četverosložni oblik pridjeva*¹⁷:

- (1) Šta ti **knjiga** | **šarovita**¹⁸ kaže (GHBVSUS: 4; ĐAIVJ: 75) [1-1-2 | 4-2]

¹⁷ Građa potvrđuje i upotrebu drugih leksema pored leksema *knjiga* tipa: Vuk poteže | **mača plemenita** (SGNK: 107), već potegnu | **koplje kostolomno** (FMIGH: 251), pa uzela | **plamenoga noža** (FMIGH: 248).

¹⁸ Po istom šablonu nastali su i primjeri u kojima se uz leksemu *knjiga* pojavljuje dvosložni oblik pridjeva umjesto četverosložnog tipa:

Pošto **sitnu** | **knjigu** proučiše (FMIGH: 211) 2-2 | 2-4]
 Kad je **sitnu** | **knjigu** načinio (FMIGH: 216) [1-1-2 | 2-4].

(2) Kad vi knjiga šarovita ¹⁹ dođe (ĐAIVJ: 78)	[1–1–2 4–2]
(3) Stiže njega knjiga šarovita (SGNK: 103)	[2–2 2–4]
(4) Izvadi mu knjigu šarovitu (ĐAIVJ: 78)	[3–1 2–4]
(5) Rasklopiše knjigu šarovitu (ĐAIVJ: 78)	[4 2–4]
(6) Eto tebi knjige šarovite (FMIGH: 209)	[2–2 2–4]

3.2. Modeli epske formule u kolokaciji s leksemom *kula*

Leksema *kula* također se pojavljuje kao sastavni dio epske formule. Naime, ona dolazi uz trosložne oblike pridjeva *bijeli*, *kameni*²⁰ uz sljedeće prijedloge *niz*, *uz* (akuzativ), *do* (genitiv), *na* (lokativ) i *sa* (instrumental). Prvi polustih obično popunjava neki oblik dvosložnog glagola tipa *udri* (1), *bježi* (3), *prhnu* (5) i sl.

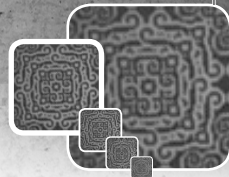
Model *jednosložni oblici prijedloga + trosložni oblik pridjeva + dvosložni oblik imenice*:

(1) Odmah udri niz bijelu ²¹ kulu (SGNK: 108)	[2–2 1–3–2]
(2) Ode Rade uz bijelu kulu (FMIGH: 207)	[2–2 1–3–2]
(3) Veće bježi do bijele kule (FMIGH: 252)	[2–2 1–3–2]

¹⁹ Zanimljivi su i drugi tipovi primjera modela *dvosložni oblik pridjeva + dvosložni oblik imenice*. U korpusu su ovakvi tipovi primjera potvrđeni u inicijalnom, finalnom te medijalno-finalnom položaju. Posebno se ističu primjeri sintagmi *b'jele ruke, rusu glavu* koje su stilistički uvjetovane s obzirom na to da je došlo do prekidanja sintagmi četverosložnim oblikom glagola *odsiječe*. Svrha ovakvih tipova formula jeste u popunjavanju određenog broja slogova kraja prvog polustihia ispred pauze i kraja drugog polustihia, a ubacivanjem, tj. premetanjem reda riječi postiže se izrazita ekspresivnost: **gole sablje** | drže pred vratima (FMIGH: 237), **gole sablje** | drže u šakama (FMIGH: 240); pa poteže | svoju **oštru ćordu** (ĐAIVJ: 85); pa mu **b'jele** | odsiječe **ruke** (SGNK: 107); Vuk mu **rusu** | odsiječe **glavu** (SGNK: 107).

²⁰ Vidjeti (MLOKN: 162, 163, 160), ali i *pod kamenu kulu* (MLOKN: 159).

²¹ Ima značenje "lijepo", ne odnosi se direktno na bijelu boju građevine.

(4) ranjen Halil | **na bijeloj kuli** (MLVP: 266) [2-2 | 1-3-2]

(5) Ptica prhnu | **sa bijele kule**²² (ĐAIVJ: 80) [2-2 | 1-3-2]

Ono što možemo izdvojiti kao manir u jeziku narodne poezije jesu genitivne konstrukcije s prijedlozima, odnosno frekvenciju genitiva s prijedlogom *od*. Ako govorimo o nekom slobodnom izboru u pogledu konstrukcija tipa: *kula od kamena* ili *kamena kula* ili *kula Alagina*: Nuhan dođe | **kuli Alaginoj** (MLOKN: 159), primjetna je uvijek izrazita težnja u pjesmama za prvom konstrukcijom te se na taj način postiže metrika. S druge strane, važno je istaknuti i izrazitu ulogu pauze – upotrebom prijedloga nakon pauze postiže se ritmika.²³

Model *dvosložni oblik imenice + jednosložni oblik prijedloga + trosložni oblik imenice*:

(1) ja gradeći | **kulu od kamena** (FMIGH: 208) [1-3 | 2-1-3]

(2) hajde svojoj | **od kamena kuli** (SGNK: 110) [2-2 | 1-3-2]

(3) što te nema | **kuli od kamena** (MLOKN: 156) [1-1-2 | 2-1-3]

Model *dvosložni oblik glagola + dvosložni oblik imenice*:

(1) **Dođe kuli**²⁴ | Pločanin-Alage (MLOKN: 155) [2-2 | 3-3]

Dvosložni oblik imenice *kula* dolazi u akuzativu te dativu jednine uz četverosložne oblike glagola.

Model *četverosložni oblik glagola + dvosložni oblik imenice*:

(1) Dobru Madžar | **načinio kulu**²⁵ (FMIGH: 206) [2-2 | 4-2]

(2) Pravo Filip | **kuli upravio**²⁶ (FMIGH: 253) [2-2 | 2-4]

²² Građa potvrđuje i primjere po istom obrascu stilistički uvjetovane – dolazi do prekidanja sintagme četverosložnim oblikom prisvojnog pridjeva: **na bijelu** Alaginu **kulu** (ĐAIVJ: 81), **sa bijele** serdareve **kule** (FMIGH: 230).

²³ Primjetne su i druge konstrukcije tipa:

pa prisloni | **stublu uza kulu** (MLOKN: 155) [1-3 | 2-2-2]

Kada dođe | **kuli u avliju** (MLOKN: 159) [2-2 | 2-1-3].

²⁴ Vidjeti: *hiti, pokri, gradi, prostro kulu* (MLOKN: 162; FMIGH: 206, 207).

²⁵ Vidjeti: *učiniše, porobiti, proždrijeti, opasala kulu* (ĐAIVJ: 79, 80, 81).

²⁶ Ima značenje “uputiti se u nekom smjeru, usmjeriti se”.

3.3. Modeli epske formule u kolokaciji s leksemom *konj*

Formula zauzima inicijalnu poziciju prvog polustiha, a građena je poput prethodnih formula u kojima je riječ o kombinaciji dvosložnog oblika glagola i dvosložnog oblika imenice pa ih ovdje samo sporadično navodimo: **lete**²⁷ **konji**²⁸ | poljem zelenijem (FMIGH: 253); **Pusti dora**²⁹, | osjekoh ti glavu (FMIGH: 214); **goni đoga**³⁰, | a nosi djevojku (MLOKN: 157) i sl.³¹ Formula čiji je sastavni dio leksema *konj* zauzima finalnu poziciju drugog polustiha zajedno s četverosložnim oblicima različitih glagola³². Zanimljivo je istaći i činjenicu da je pjevač svoj poetski stil obogatio upotrebom leksema tipa *at*³³ – koji se odnosi na jahaćeg konja plemenitih svojstava (4), *đogat* – koji se odnosi na konja bijelca (3), *dorat* – konj tamnoriđe boje (5), *alat* – konj crvenkaste, riđaste dlake, riđan i *putalj*³⁴ – koji nad kopitom ima bijele biljege kao oputu, naspram uobičajene upotrebe lekseme *konj* – domaća životinja prikladna za vuču i jahanje. Navedene lekseme uglavnom se pojavljuju u nominativu (3), (5), akuzativu jednine (1), (4) i množine (2).

Model *dvosložni oblik imenice + četverosložni oblik glagola*³⁵:

²⁷ Ima preneseno značenje “kretati se velikom brzinom; hitati, juriti, trčati, žuriti se”.

²⁸ U obzir su uzete i druge lekseme tipa: **suze roni** | niz Glasinac gleda (GHBVSUS: 1); **pivo pije**, | a ječmi đogata (MLOKN: 160); **puška puca** | sa četiri strane (GHBVSUS: 23); **koplje leti** | pravo ka Filipu (FMIGH: 251).

²⁹ Vidjeti: *Pusti konja* (SGNK: 107).

³⁰ Vidjeti: *goni konja* (MLVP 92: 261).

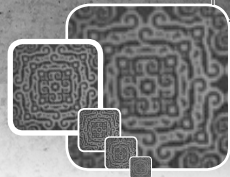
³¹ U radu “Zoonimija u Hörmannovoj zbirci bošnjačke epike. Nazivi konja kao etnolingvistički fenomen u bosnistici” autora Alena Kalajdžije (2010) navodi se preko 50 različitih naziva za konje.

³² Vidjeti: *konja natjerao, odjahao, uzjahao, ustavio, pojahaše, opremio, razjahao* (GHBVSUS: 3, 5; FMIGH: 233, 219); *konje odjahaše, uzjahaše* (ĐAIVJ: 77; GHBVSUS: 3, 5; FMIGH: 233, 244); *đogat nahromljuje* (FMIGH: 237); *ata zastavio* (GHBVSUS: 10).

³³ Up. <http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>, preuzeto 24. 11. 2017.

³⁴ Sad Husein | **uzjaha putalja** (ĐAIVJ: 77).

³⁵ Ovakva konstrukcija svojstvena je i drugim leksemama koje su integrirani dio strukture epske formule: *suze proljeva, obraz zapaliti* (GHBVSUS: 4, 5); *noža izvadila* (FMIGH: 249); *koplje opružio* (FMIGH: 251) i sl.

(1) Mlađi njemu konja prihvatiše (ĐAIVJ: 77)	[2-2 2-4]
(2) Na avliji konje odjahaše (FMIGH: 257)	[1-3 2-4]
(3) gdje i njegov đogat preskočio (FMIGH: 254)	[1-1-2 2-4]
(4) tude vezir ata zastavio (FMIGH: 246)	[2-2 2-4]
(5) Pod Alijom dorat pobjesnio (GHBVSUS: 22)	[1-3 2-4]

Pored dvosložnog oblika navedenih leksema u svojstvu obilježavanja domaće životinje podložne jahanju, lekseme također mogu doći i u trosložnom obliku zajedno s trosložnim oblicima opet raznih glagola³⁶, s tim što se sada imenica nalazi u postpoziciji u odnosu na glagol, za razliku od prethodnih primjera u kojima se nalazila u prepoziciji.

Model *trosložni oblik glagola + trosložni oblik imenice*³⁷:

(1) neg' kraj tetke potjera dorina (SGNK: 108)	[1-1-2 3-3]
(2) Sad Husein uzjaha putalja (ĐAIVJ: 77)	[1-3 3-3]
(3) Halil svoga odjaha đogata (FMIGH: 254)	[2-2 3-3]
(4) Pa u ruci povede đogina (FMIGH: 239)	[1-1-2 3-3]
(5) ode Nuhan opremi alata (MLOKN: 163)	[2-2 3-3]

Jedan od modela jesu i primjeri koji su građeni po shemi upotrebe dvosložnih oblika glagola – *vije* (1), *ide* (2), *skide* (3), *metnu* (4) + jednosložnih oblika prijedloga *na* (1), (2), (4) *sa* (3) + trosložni oblik imenice u lokativu (1), (2) genitivu (3) ili akuzativu (4). Rjeđe u upotrebi su i prijedlozi *do* (genitiv) i *po* (lokativ). Za razliku od ostalih glagola u navedenim primjerima, glagol *vije* ima preneseno značenje

³⁶ Vidjeti: *vođaše, posjede, dorina* (ĐAIVJ: 84); *uzjaha, uvede, razjaha, namjesti, pokloni, opremi đogata* (FMIGH: 255, 237, 236, 229; GHBVSUS: 9); *ustavi, ljuti đogata, razljuti, ostavi* (FMIGH: 246, 245, 237); *ostavi, zahvati, dotjera, natjera dorata* (FMIGH: 214; 215; GHBVSUS: 22, 23).

³⁷ Vidjeti medijalno-finalnu poziciju: pa *razjaha* | pašina *putalja*, pa *uzjaha* | debela *dorata* (ĐAIVJ: 77, 81); pa *zauzda* | svojega *đogata*, da *gledaju* | tebe i *đogata* (FMIGH: 236, 234).

u smislu da neko *leprša* pa je ovdje riječ o odabiru stilske naravi, čime se ostvaruje ekspresivnost i slikovitost. Ostali glagoli upotrebljeni su u svom primarnom značenju.

Model *dvosložni oblik glagola*³⁸ + *jednosložni oblici prijedloga* + *tro-složni oblik imenice*³⁹:

(1) a Mujo se vije na đoginu (MLVP 52 : 260)	[1–2–1 2–1–3]
(2) spored njime ide na doratu (GHBVSUS: 8)	[2–2 2–1–3]
(3) pa on Zlatu skide sa đogata (MLOKN: 158)	[1–1–2 2–1–3]
(4) Pa je za se metnu na putalja (MLOKN: 159)	[1–1–1–1 2–1–3]

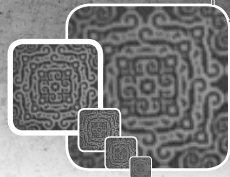
Zaključak

Epsku formulu definirao je M. Perry odredivši je kao određen skup riječi koji se uvijek upotrebljava pod identičnim metričkim obrascima. U ovom istraživanju epske poetske formule ekscerpirane su u kolokaciji leksema vezanih za oznaku *knjige*, *kule* i *konja* te drugi sporedniji elementi tipova sadržinskog nivoa formulativnosti koje narodni pjevači u svom stvaralaštvu preferiraju. Temeljito je ispitana struktura formula čiji su integrirani dio navedene lekseme, njihov položaj u polustihovima te funkcija u građenju deseterca.

Međutim, uočeni su i drugi elementi, stilski, značenjski koji doprinose da se jedna epska pjesma odlikuje specifičnom jezičkom strukturom izraza. Uočeno je da ekscerpirane formule pripadaju jednoj strukturiranoj vrsti formula, tj. jednom obrascu po kojem se konstruiraju.

³⁸ Građa potvrđuje i modele s trosložnim ili četverosložnim oblikom glagola koji obično dolazi u prvom polustihu, dok se ostatak formule ponavlja u drugom polustihu: **Pobježe mu** | Halil **na đogatu**, **Umoli se** | jedva **za đogata** (FMIGH: 251, 229); **Iskočio** | momak **na đogatu**, **Udario** | rahta **na đogata** (MLOKN: 168; FMIGH: 229).

³⁹ Vidjeti medijalnu poziciju: pa on **pride** | **do đogata** svoga (FMIGH: 239); pa on **pade** | **po putalju** svome (MLOKN: 158); medijalno-finalnu: a **goni ga** | Halil **na đogatu** (FMIGH: 250); i on **dode** | **do** svoga **đogata** (FMIGH: 236); Ja što **jaše** | napr'jed **na đogatu** (MLOKN: 168); aga j' **metnu** | za se **na đogata** (MLOKN: 157).

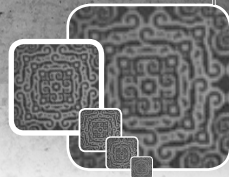

Jedan od tipova strukturnih obrazaca jeste česta upotreba konstrukcije riječi po shemi imenica + pridjev **knjiga šarovita** (SGNK: 103). Riječ je o gramatičko-morfološkoj podudarnosti između riječi koje su u sintaktičkoj, odnosno smisljenoj vezi, tj. o podudarnosti imenice i njenog atributa u rodu, broju i padežu. Uloga ovakvih epiteta ogleđa se u tome da se zahvaljujući njima omogućava brzo i efikasno prilagođavanje zahtjevima stihovanog govora, s druge strane oni imaju i stilski efekat s obzirom na to da se na takav način odvajaju predmeti svojstveni svakodnevnom govoru od predmeta koji su pjesnički markirani (up. Lešić 2005: 264). Glagol *činiti* u konstrukciji: imenica + glagol – **knjigu načiniti** (ĐAIVJ: 75) stilski je obilježen s obzirom na to da predstavlja prepoznatljivu, tipsku konstrukciju koja je inače svojstvena narodnim pjesmama, a i podređen je zahtjevima metrike – *(na)činiti*. Zanimljivi su i drugi tipovi modela, tj. primjeri sintagmi koje su sporadično navedene u ovom radu, a koje vrijedi istaknuti, tipa *b'jele ruke*, *rusu glavu* – stilistički uvjetovane s obzirom na to da je došlo do prekidanja sintagmi četverosložnim oblikom glagola *odsiječe*. Svrha ovakvih tipova formula jeste u popunjavanju određenog broja slogova kraja prvog polustiha ispred pauze i kraja drugog polustiha, a ubacivanjem, tj. premetanjem reda riječi postiže se izrazita ekspresivnost: pa mu **b'jele** | odsiječe **ruke** (SGNK: 107); Vuk mu **rusu** | odsiječe **glavu** (SGNK: 107).

Što se tiče leksičko-semantičke domene, uočeno je da neki glagoli imaju preneseno značenje – *dopanuti* u konstrukciji riječi **knjiga dopanula** (FMIGH: 210), što se može dovesti u vezu s frazemom *dopasti šaka* – “pripasti, pasti pod nečiju vlast”. Glagol *nakititi* ima značenje “ukrašavati, čini nešto sadržinski bogatijim”. U kolokacijskom odnosu *knjiga piše / kaže* (ĐAIVJ: 80; MLOKN: 162), glagol *pisati* ima transponirano značenje, tj. nema značenje “bilježiti na papiru, obraćati se pismeno, pismom se javljati nekome” i sl., već više upućuje na obznanjivanje, upoznavanje pa shodno tome otuda i upotreba glagola *kazati*. Glagol *vije* u konstrukciji **vije na đoginu** (MLVP 52 : 260) ima preneseno značenje u smislu da neko *leprša* pa je ovdje riječ o odabiru stilske naravi, čime se ostvaruje ekspresivnost i slikovitost. Ostali glagoli upotrebljeni su u svom primarnom značenju. Uočeno

je također da neki pridjevi imaju preneseno značenje. U konstrukciji riječi **knjiga šarovita** (SGNK: 103) pridjev *šarovita* ima transponirano značenje, ne odnosi se na nešto što je raznobojno, tj. nešto što se sastoji od više boja, već na mnogostrukost, tj. nešto što je sastavljeno od raznovrsnih sastojaka – što je bogato raznovrsnim sadržajem. Pridjev *bijela* u konstrukciji **bijelu kulu** (SGNK: 108) ima značenje “lijepa”, ne odnosi se direktno na bijelu boju građevine.

Na osnovu istraživanja uočene su, pored besprijedložnih, i prijedložne konstrukcije riječi. Što se tiče modela epske formule u kolokacijama s leksemom *knjiga* najčešće su: *dvosložni oblik imenice + jednosložni oblik prijedloga + trosložni oblik imenice*, *dvosložni oblik imenice + četverosložni oblik glagola*, *dvosložni oblik imenice + dvosložni oblik glagola*, *dvosložni oblik glagola + dvosložni oblik imenice*, *dvosložni oblik imenice + četverosložni oblik pridjeva*. Leksema *kula* također se pojavljuje kao sastavni dio epske formule. Naime, ona dolazi uz trosložne oblike pridjevā *bijeli*, *kameni* uz sljedeće prijedloge *niz*, *uz* (akuzativ), *do* (genitiv), *na* (lokativ) i *sa* (instrumental). Prvi polustih obično popunjava neki oblik dvosložnog glagola tipa *udri*, *bježi*, *prhnu* i sl. Ono što se može izdvojiti kao manir jesu genitivne konstrukcije s prijedlozima, odnosno frekvencija genitiva s prijedlogom *od*, čime se postiže deseterac. S druge strane, važno je istaknuti i izrazitu ulogu pauze – upotrebom prijedloga nakon pauze postiže se ritmika – *dvosložni oblik imenice + jednosložni oblik prijedloga + trosložni oblik imenice*. Ostali frekventniji modeli su: *dvosložni oblik glagola + dvosložni oblik imenice*, *četverosložni oblik glagola + dvosložni oblik imenice*. Model epskih formula u kolokaciji s leksemom *konj* građen je poput prethodnih formula – kombinacija dvosložnog oblika glagola i dvosložnog oblika imenice: **lete konji** (FMIGH: 253). Uočeno je da je obogaćen poetski stil upotrebom leksema tipa *at*, *đogat*, *dorat*, *alat* i *putalj* naspram uobičajene upotrebe leksema *konj*. Navedene lekseme uglavnom se pojavljuju u nominativu, akuzativu jednine i množine. Ostali frekventniji modeli: *dvosložni oblik imenice + četverosložni oblik glagola*, *trosložni oblik glagola + trosložni oblik imenice*, *dvosložni oblik glagola + jednosložni oblici prijedloga + trosložni oblik imenice*.

Izvor

Hörmann, Kosta (2001): *Narodne pjesme Bošnjaka u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo.

Literatura

Ćušić, Tarik (2015): "Epska formula kao instrument čuvanja orijentalizama u bosanskome jeziku", *Književni jezik* 26/1–2, 7–25.

Hunjak, Đurđica (1976): *Oblici ponavljanja u epskoj narodnoj poeziji*, Posebna izdanja, Knjiga 1, Sarajevo.

Kalajdžija, Alen (2013): "Terminologija oružja u bošnjačkoj epici", *Znakovi vremena* XVI, br. 61–62, Sarajevo.

Kalajdžija, Alen (2010): "Utjecaj usmene epske formule na jezički izraz sevdalinke", *Godišnjak BZK Preporod*, Sarajevo.

Kalajdžija, Alen (2011): "Usmeni kolokati i frazemi u epu Ženidba Smailagića Meha", *Znakovi vremena* XIV, br. 54, Sarajevo.

Kuna, Herta (1978): "Jezik bosanskohercegovačke muslimanske narodne poezije u odnosu prema standardnom jeziku", *Književni jezik* VII/3, 5–29.

Lešić, Zdenko (2005): *Teorija književnosti*, Sarajevo.

Maretić, Tomo (1966): *Naša narodna epika*, Beograd.

Nakaš, Lejla (2005): "Jezički izraz usmenog stvaralaštva Bošnjaka", *Jezik u Bosni i Hercegovini*, Sarajevo, 107–130.

Zidar, Ivana (2016): "Terenska istraživanja Milmana Perryja i Alberta Lorda o epskim pjesmama", <https://repository.ffri.uniri.hr/islandora/object/ffri%3A476/datastream/PDF/view>, preuzeto 24. 11. 2017.

Internet-stranice

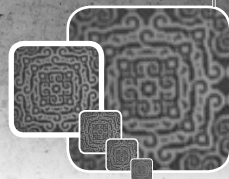
<http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search>, preuzeto 24. 11. 2017.

<https://www.scribd.com/doc/146049959/Skripta-iz-narodne-knji%C5%BEevnosti>, preuzeto 24. 11. 2017.

<http://dizbi.hazu.hr/object/8671>, preuzeto 24. 11. 2017.

Izjava autora o nepostojanju sukoba interesa i poštivanju općih etičkih kodeksa:

Autor potvrđuje da ne postoji nikakav stvarni ili mogući sukob interesa vezan za ovaj tekst te da je tekst napisan u skladu s etičkim kodeksima prema preporukama COPE (Committee of Publishing Ethics).

THE STRUCTURE OF THE EPIC POETIC FORMULA IN COLLOCATIONS WITH *BOOKS*, *TOWERS* AND *HORSES* IN SELECTED SONGS FROM THE COLLECTION OF KOSTA HÖRMANN

Abstract: The previous works on this issue pointed to some general principles and essential techniques that are related to the way in which the epic singer is building his verses of ten syllables. Our goal in this paper is to determine some principles in generating the epic poetic formula, and see how they are derived from a metric, stylistic and lexical-semantic aspect, that is, what determines the epic poetic formula – is its position within the verse by the influence of the meter, whether there was an unusual interweaving of the order of the word within the verse or the breakdown of the syntagms, etc., which is considered a stylistic condition in the realization, and finally whether there is a partial or global transposition of the meaning of the word which refers to the lexical-semantic domain which represents the third important aspect in observing the problems of the epic poetic formula. The goal is to approach the structure of the formulas. Excerpts will be more the content level of formulation not all possible in selected songs, i.e. examples of models with the use of lexemes without which an epic poem can not exist. In this research, the verification of epic poetic formulas was escorted in the collocation of lexemas related to the book mark, tower and horse, and other elements of the types of the content level of formulation that popular singers prefer in their work. The aim is to thoroughly examine the structure of epic poetic formulas whose integral part of the said lexeme, their position and the function in the construction of the verses of ten syllables.

Keywords: epic, Kosta Hörmann, structure, epic formula, collocation.